

Grimstrup – on my mind

Af Johs. Nørregaard Frandsen

Både byen og landskabet forsvandt. Det blev alt sammen – som enhver inden så længe skulle mere end ane – fjernet fra Jordens overflade, hver en stump af det, der hidtil havde været. Det hele smuldrede, faldt fra hinanden, det røg ud af tiden, sank væk i et frossent mørke, skulle aldrig mere vise sig i live.

For 1960 var jo også det år da landsbyen måtte vige sin plads som den vigtigste by i landet. Hvor landbruget for første gang i tusinder af år ikke længere var et større erhverv end alle de andre tilsammen. Hvor Staun som et samfund og en verden i sig selv gik under, for så småt, og som alle andre landsbyer, at blive til en afsides og forhutlet lille bebyggelse i den globale metropol.

Jens Smærup Sørensen: Mærkedage. 2007

Høstbillede

Sommeren fylder horisonten. Den mættede duft af kornmodning står i luften. Snart er vinterbyggen på vej ind i bugen på de store, sultne mejetærskere, som har forvandlet høsten til et hastigt snuptag. Jeg sidder på terrassen ved mit sommerhus på nordøstfyn. Alligevel er det erindringer fra barndommens steder i et landbolandskab i sydvestjylland, der tændes af høstens tummel.

Så dukker ordene op: Selvbinderen... Åh! Barndommens julilyd. Pludselig var de overalt på markerne, som når mariehøns en forårsdag har opformeret sig og kommer frem af alle sprækker. De fleste af selvbinderne blev trukket af hestespand på tre. Snart tog traktoren over, men endnu i denne hukommelsesscene var

hestene der. Jyske heste, store som jordkloder, stærke som Samson fra Testamentet, bredbringede som bondekoner (sagde min Far!) Pludselig en solskinsdag i juli genlød horisonten, hele universet, af denne særprægede klappen. Nu var dagen fuld af maskinernes sang, en egen rytme som stadig kan klapse i mine indre landskaber fra snesevis af Mc Cormick eller Deering.

Den karakteristiske lyd, der for mig forener sig med en duft af kornmod og min mors saftvand, kom dels fra knivsættet, der grådigt skar sig gennem de gyldne stængelskove, dels fra forskellige sejl, bordsejl og elevatorsejl, der førte de afskårne strå fra mejebordet til bindebordet. Og her på bindebordet skete underet. Af kaos kom orden. Stråene blev pakket til neg. En kæmpe stor metalfinger, som var det en troldmands, huggede op fra neden – og vupti: ud af siden røg neg på neg solidt bundet sammen af høstbindegarn, der duftede som alverdens eventyrlige havnemiljøer.

Vi slæbte med negene, børn og voksne. Først skulle de skokkes, sættes hoved ved hoved i lange rækker, ofte skulle der omskokkes, fordi det regnede i flere dage (hvilket det aldrig gør i erindringen!). Så skulle de læsses. Så skulle de sættes i gulv eller fag i ladens lumre varme. I vintermånederne skulle de slæbes hen til tærskværkets gab og larmende støvhelvede. Det var der ikke noget ved. Bare slid og slæb. Alligevel rejser nostalgis varme følelser sig. Tændt af detaljer, der er løsrevne fra deres oprindelige sammenhænge. Lyde, lugte, klapperiet – den indre kornmark folder sig ud som et Paradis fra før sproget blev til.

Grimstrup by med Esso stationen som det så ud i 1950'erne. Foto i Grimstrup Lokalkiv.

Det er mærkværdigt med disse indre billedstrømme, for de vil altid forbinde sig til steder – eller måske bliver de selv til steder i sindet. De er både virtuelle og virkelige, fyldt af detaljer og konkrethed. Men det er steder, der er så virkelige, fordi de ikke er andre steder end netop der, dybt inde i erindringens virtuelle rum. Selv om man opsøger det konkrete sted, hvor scenen blev til engang, så vil erindring og virkelighed ikke uden videre blive ét.

I begyndelse var ordet

Det første ord, jeg lærte at læse som barn, var ordet ESSO. Det hang på en stålstander foran smedens værksted på den søndre side af hovedvejen, der løb igennem Grimstrup. ESSO. Et blødt ord, rytmisk, velsmagende på tungen, og så var det prentet i karakteristiske, rundede bogstaver på et ovalt skilt i blå, rødt og hvidt, ligesom det engelske flags farver. Mine søstre kunne endda læse ordet bagfra og få en mening ud af det osse. Ordet prentede sig så dybt at jeg måtte sige det igen og igen, og når min far og jeg flere år efter passerede et ESSO-skilt, så repeterede vi, at det var min første 'læsebog'.

Ikke langt fra smedjen lå Brugsen, der forhandlede BP, og hvis skilt skinnede i gule og grønne signalfarver. På et tidspunkt kom der endnu et olieselskab til, da mekaniker Bruun fra Esbjerg grundlagde en såkaldt servicestation i nabolaget til præstegården. Flere af de lokale kaldte det nu godt nok for en tankstation, men i al fald rejste den karakteristiske muslingeskal i gult og rødt sig på en stander: SHELL! Og så var der endda lys i skiltet. Dengang vidste jeg ikke meget om de multinationale selskaber, men de var altså repræsenterede her midt i min lille verden. For resten hed Bruuns værksted heller ikke en *sørvis-station*, som det rettelig burde udtales med angelsaksisk klang, men derimod en *særvis-station*, og jeg tror endda der var ekstra vestjysk tryk og dræven på første stavelse: 'sær'. De engelske ord, som sneg sig ind i sproget, blev udtalt som man nu havde dialekt til der på egnen. I 1950'erne var den engelsk-amerikanske sprogimport kun så småt begyndt at indfinde sig på de lokale tunger, de fleste i Grimstrup snakkede simpelthen som de havde forudsætninger for, og det var det brede, flade vestjyske sprog.

Jeg var dog dybt optaget af de rappe logoer og

varemærker, som jeg samlede på, og som jeg klippede ud fra blade og aviser og gemte i albums sammen med glansbilleder. Måske lokkede logoerne med deres fremtidsvendthed, måske anede jeg at de repræsenterede globale muligheder og en stor verden, jeg vidste var der ude, men som jeg næppe forestillede mig nogensinde kunne blive tilgængelig for mig.

Nå, nu er de gamle tankstationer, ligesom de klassiske landsbysmedjer, forlængst forsvundet ind i glemslen. De blev til noget gammelt ragelse, ligesom så meget andet fra den tid, der i dag let fremkalder nostalgiske følelser, måske netop fordi det repræsenterer noget forældet og fortidigt. Erindringerne klæber sig imidlertid til tingene, og erindringer vikler sig ind i stedet for ud, så en duft, et strejf af lys, en ting, knirken fra et gammelt skilt der bevæger sig i vinden, solglimet i et bliktag, pludselig fremkaldes en hel scene fra engang. Især lugte har katalysatoreffekt, og det kommer helt bag på én, når man rammes i næsen af en duftstrøm, og pludselig ryger cirka 50 år tilbage i tiden til fasters køkken – eller hvor det nu var den særlige duft ramte første gang. Erindringer lever i sprækker og kan pludseligt bryde frem, voldsomt og farverigt, som når mælkebøtter i maj baner sig vej gennem asfalt og folder deres gavmilde, gule kurve ud mod solens nådighed. Måske lever erindringer ikke bare i sprækker, måske er de snarere selv sprækker eller brud i den virkelighed, vi tror at omgive os med, men som netop pludselig er en anden, fordi barndommens bevidsthed og sanskraft besætter den. Erindringer skal derfor omgås med stor forsigtighed, for de kan som forladte kufferter i en lufthavn rumme eksplosiver.

Afstande og dimensioner

Afstande og dimensioner forandrer sig i løbet af livet. Jeg har således svært ved at genkende alle sider af det landskab, jeg voksede op i, samtidig

Grimstrup Brugsforening omkring 1950. Det blev nedlagt i 1979. Foto i Grimstrup Lokalarkiv.

med at det står så lysende klart. Set med barneøjne fra Nørregaard i *æ nørre by* var der langt op i *æ by*, som altså hedder Grimstrup, og som lå for enden af *æ kjerkebak*. Den var sej, kirkebakken, min barndoms stejleste vej, tror jeg, og det er en stejl stigning jeg i dag ærlig talt har meget svært ved at finde. Men det er heller ikke den samme, for i 1950'erne var vejen stadig grusbelagt, og da den store asfaltering af alle danske biveje satte ind fra og med begyndelsen af 1960'erne, blev vejen og stigningen op mod kirkeområdet med graverens hus, kirken, kirkegården og kapellet samtidig rettet ud. Så det bliver svært nu at få rekonstrueret om kirkebakken virkelig var så

Æ kærkebak. Som den så ud omkring 1950. Foto i Grimstrup Lokalarkiv.

Grimstrup skole som blev opført 1918 og nedlagt 1972. Her gik Johannes Nørregaard Frandsen i skole de første år. Foto i Grimstrup Lokalkarkiv.

stejl, som min barndomserindring siger mig. Og så er det dog alligevel let nok at rekonstruere, for den *var* jo stejl for en bitte purk, der som seks-årig i april måned 1957 begyndte at gå i Grimstrup Skole, og som i de første måneder travede de cirka to kilometer, der om sommeren var en frydefuld færd med vilde blomsters flor langs vejkanterne og lærkers symfoniske jubel højt oppe i det blå, men som om vinteren kunne være en barsk tur gennem mørke, sne og biden- de kuldegrader.

Grimstrup Skole var endnu to-klasset. Den omfattede den lille skole, hvor den rare fru Jensen, som hver dag tog den røde rutebil fra og til Esbjerg, strålede med sin mildhed. Så var der ær stur skuel, hvor mine søstre endnu gik, da jeg begyndte i den lille, mens min storebror for længst var ude i den anden ende og vist endda også allerede havde været på Skanderup Ungdomsskole. Det var lærer Andersen, der regerede i den store skole, og han havde flere udfordringer deroppe blandt *'de stuer'*, men hans temperament var også af en anden slags end fru Jensens. Her blev der undertiden afregnet fysisk – om jeg så må sige – pegepinden over nakken eller en bog i knolden. Lussinger blev jo altså

faktisk stadig i 1950'erne og 60'erne regnet for gangbar pædagogisk mønt.

Jeg har således haft fødderne i de gamle skoleordninger, men i 1958 vedtog Folketinget en ny skolelov, der kom til at forandre især landbørns undervisning og fremtidsudsigter, fordi de nu fik samme rettigheder og betingelser som bybørn, og som ikke længere (så tydeligt) delte børn op i *'de dumme'* og *'de kloge'*. Samtidig gik landets sognekommuner i gang med at etablere såkaldte centralskoler, ikke mindst fordi det kunne betale sig med de gode statslige tilskud og refusioner, der fulgte i halen på Folketingets beslutninger. Det vidste jeg intet om på det tidspunkt, og skoleloven fik da heller ikke den store betydning for mig i første omgang, men fra og med 5. klasse fortsatte min skolegang dog i den nu etablerede centralskoleordning i Roust, og skønt det altså var noget så fint og moderne som en centralskole for Roust, Hjortkær og Grimstrup, så var lussingerne bestemt ikke gået af mode!

Tja! Nu vi er ved det der med dimensioner og afstande i livet, så tror jeg ikke min generation af børn har glemt én eneste lussing eller én eneste røvfuld, hvad enten den nu blev afleveret på en kommunal skoles grund eller den blev eksekveret i hjemmets trygge favn. Smerterne var ikke de værste, men ydmygelsen dybt derinde er der ikke meget afstand til skønt mange årtier er passeret siden. Det er derfor helt hen i vejret, når især den tids forældre kunne erklære, at *«en lussing er der ingen, der tager skade af!«* Jo, der er! Faktisk er der næppe nogen, der *ikke* tager skade. Generationer har fået sår på sind og sjæl af at blive ydmyget af korporlig afstraffelse som børn. Hver eneste lussing har efterladt sit nagen- de ar.

I øvrigt var skolegangen for mig for det meste som en god opdagelsesrejse. Jeg havde det held at kunne tilegne mig tingene relativt let – stav-

Grimstrup by set lidt fra oven i 1950'erne. Foto i Grimstrup Lokalarxiv.

ning, læsning, regning, genfortælling, udenadslære – så det at lære forblev noget forholdsvis positivt, og jeg slap som regel for den dunkende pegepind i hovedet, i modsætning til de 'tumper', der ikke kunne deres salmevers, som blev skammet ud og fik pædagogiske dunk i knolden i tilgift. Til gengæld vankede der over mit syndige hoved, fordi jeg undertiden ikke kunne holde mund. Jeg kunne mine vers og mine tabeller, men jeg forstod nu ikke meget af indholdet af de der komplekse salmer af Grundtvig, Ingemann og Kingo, men min dum-dadadumrytme var veludviklet, så det lod sig ikke høre om jeg forstod, hvad jeg lirede af. Geografi, naturhistorie, Danmarkshistorie og bibelhistorie, – det var gode sager, og her foldede flere af

den tids lærere deres evner som fortællere ud. Lærer Andersen var således en fremragende formidler af fortalt stof. Han var dybt engageret i det nationale, herunder ikke mindst i spørgsmålet om Sønderjylland samt om de danskes vilkår i Sydslesvig.

Om det nu var Valdemar'ernes sejrige krigstogter, han skildrede, Dannebrog der dalede ned fra himlen ved Lyndanis i 1219, Svantevits endeligt i Arkona, Niels Ebbesens drab på den kullede greve han skildrede. Eller om vi blev ført med til sejr over den rænkefulde fjende i slaget ved Isted eller han lod os lide med staklerne bag de sønderskudte skanser ved Dybbøl i april 1864, ja, så knaldede Andersen mens han fortalte pegepinden ned i sin egen håndflade, som

*Grimstrup kirke hvor
forfatteren er både døbt og
konfirmeret.
Foto i Grimstrup Lokalarkiv.*

var den et slagsværd, der borede sig ned i fjendens træske kød.

Mange af de historier sidder dybt prentet i min hukommelse sammen med en sikker viden om byer, floder, lande og verdenshave anno cirka 1960. Her nede i den store rugekasse af mærkelig viden blander min skoleviden sig med mine forældres fortællinger. Min mor kunne som en selvfølge navne på alle planter, både vilde blomster og hendes flotte haves flora, for resten kunne hun i tilgift latinske navne på de fleste. Dertil fortalte hun lignelser fra Det gamle Testamente samt reciterede stumper af Steen Steensen Blicher og Jeppe Aakjær. Min far var en endnu større fortæller, dels af det lokale samfunds tildragelser og skæbner gennem generationer, dels kunne han en vinterdag i skoven, når der egentlig skulle arbejdes hårdt for at holde varmen, fortabe sig med termoflaskens varme kaffedrik i hånden over dyrenes og fuglernes adfærd samt over skovens historie fra dengang Grimstrup Krat stadig var en urskov af oprindelig egepur til vor tids højstammede plantagedrift, med de susende rødgraner i nærmest uendelige rækker.

Der var sider af skolegangen jeg holdt meget af, andre sider jeg fik det dårligt med i 7. klasse, nemlig for eksempel at sidde stille. Summen blev under alle omstændigheder at jeg forlod systemet efter 7. klasse med en forestilling om, at det nu var endegyldigt slut med systematisk skolegang, set bort selvfølgelig fra de stationer på livets vej, som en gårdmandssøn af lettere grundtvigiansk tilsnit måtte have med: Et 5 måneders efterskoleophold på Skanderup, et højskoleophold på Rødding eller Vallekilde samt uddannelse på landbrugsskole, formentlig på Dalum på det fjerne Fyn. Sådan måtte den dannelsesvej se ud, som traditionen bestemte måtte være min forventning der i 1964, hvor jeg blev konfirmeret af pastor Paulsen i Grimstrup Kirke.

Jeg skulle vel videreføre Nørregaard, nu hvor storebror var kommet i lære inden for et andet fag. Sådan så verden ud for mig året efter mordet på John F. Kennedy i Dallas, mens racekonflikterne bragede løs i samme USA og Martin Luther King løftede sin drøm ud gennem alle radioer og det voksende antal TV-apparater i den vestlige verden.

Luther King havde en drøm for den verden,

der netop der på den tid var på vej i en ny rening. The Beatles tændte på samme måde og samme tid en poetisk drøm, klædt i langt hår og elektrisk strøm. Verden ville forandres. Jeg ville forandres og kom til at følge andre veje end de, traditionen tilskrev. Vietnamkrig og ungdomsoprør var så småt ved at gøre klar. En verdensomfattende bevidsthedsrevolution rumlede i kulissen. Jeg vidste det bare ikke endnu!

Herude på landet

Nørregaard udgjorde, som alle andre gårde på den tid, et lille selvstændigt solsystem omgivet af andre solsystemer i en vidtstrakt mælkevej. Syd og vest for det trelængede bygningsanlæg med stuehus i røde sten og hvidkalkede stald- og ladelængder, der var suppleret med andre bygninger til forskellige formål, foldede de to store haver sig ud. Mod vest var det køkkenhaven, der rummede de urter, der ikke som kål, gulerødder, porrer og kartofler befandt sig bedst på åben mark. Her stod salater, persille, dild, radiser, ærter, bønner, tomater ved stokke, som primært var til grønsyltning, her bredte asier og græskar sig, ja, alskens herligheder, jordbær i enorme mængder, og min mor var stolt af både at have den ældre sort, Dybendahl, og den helt nye, Senga Sengana.

Jeg elskede det navn og legede i læbælteriget, at jeg var Senga Sengana-folkets høvding, og fra bopladsen bag de store elme foretog mine tapre mau-mau krigere, der blandt andet omfattede legekammerat Kaj, frygtelige udfald mod de indtrængende, hvide kolonifolk, der ikke anede, hvad der ramte dem, når vi skød med forgiftede pile og huggede ned for fode med skarpslebne sværd og spyd.

I samme køkkenhave, der mod nord blev afgrænset af maskinhuset og mod øst af møddinghuset med ajlekummerne og de store ensilagesiloer, fandtes desuden enorme mængder af

rabarber samt ribs- og hindbærplanter. Desuden var der rækker af kulsukker, som blev skåret af til svinene, der kvitterede med vellystig smasken i de grønne stængler og blade. Langs vejen afgrænsedes hele herligheden af et hegn af mirabeller i alskens farver og smag.

Syd for stuehuset foldede den store prydhave sig ud med plæner, stauder i enorme mængder, stenhøje, roser i bede og espalier, sirlige buskbombhække, blomstrende buske, små bede til specielle planter og blomster min mor havde *nevret* som skud og aflæggere i andre haver, blandt andet på de ture, Husholdningsforeningen arrangerede. Der var altid plads til en *aflægger* eller to i mors taske! Blomsterhaven forvandlede sig længst mod syd til områder med bærbuske: solbær, stikkelsbær, hvide og røde ribs, brombærranker; samt områder med frugttræer: en righoldighed af æble-, pære- og blommesorter, hvor nogle var til spisning her og nu, andre til at gemme.

Mod vest- og østsiderne af det blomstrende paradis regerede de brede læbælter, hvor elme og ahorn udgjorde de vigtigste dele af et evigt susende eventyrland, hvor man kunne gemme sig, klatre, bygge hemmelige huler eller gå på opdagelse efter fuglereder. Hvert forår dryssede elmenes manna fra himlen og jeg undrede mig såre over den bibelhistoriske fortælling, for hvordan kunne alle disse mennesker der ude i ørkenen dog blive mætte af sådanne tynde, grønne frugter, og hvorfor valgte Vorherre dog ikke mere lødige fødevarer, når han endelig skulle bispise sit folk? Lidt senere på forsommeren kom helikopterfrugterne i uberegnelig nedfart fra ahornenes toppe, og sådan havde årstiderne deres fantastiske arrangementer.

Jeg kan stadig få tårer i øjnene over det smukke syn, mælkebøtterne generøst tilbyder, når de folder deres ufattelige solfarve ud i forsommerens forventningstid. Det var især *fenner-*

ne øst for gårdspladsen, der lod mælkebøtterne fejre foråret, siden kom kalvene på græs her, hvor vi kunne holde øje med dem og i øvrigt divertere dem med syrnet returmælk fra mejeriet. Hestene, de jyske Nora og Klaus samt siden også frederiksborgeren Prins, havde også deres græsning her tæt på gården, og min far holdt længe fast i hestene, dels kunne man aldrig helt vide om traktoren nu også var driftsikker! Dels var traktoren slet ikke konkurrencedygtig, når det gjaldt om at slæbe stammer i skoven, for om vinteren henlagde vi arbejdsdagene til fældning, afgrening og udløbning af graner og ege i store formater fra vores cirka 14 tønder land store parcel i Grimstrup Krat, hvor vi foruden tømmer også producerede brændsel, hegnspæle, flagstænger, rafter og andet godt.

Brændsel var jo i det hele taget noget af en sag at skaffe til et stuehus med kaminer og støbejernskomfur, foruden den store gruekedel, der alle åd ufattelige mængder af materialer. Træ havde vi jo selv, men for at give ordentlig tyngde og forslag i de hårde vintre, som der faktisk var mange af i 1950'erne, og muligheder for at fyre igennem natten i komfuret, så lavede vi *klyner* eller tørv af den smaskede tørvemasse, der blev hentet i vores moselod i Raunsø mose. En sindrig maskine komprimerede tørvedyndet til en lang firkantet pølse, som blev skåret i *klyner*, der blev lagt ud til tørring sydøst for stuehuset. Desuden købtes der formbrændsel fra disse sære stampeværker, der stod og hamrede med kraft fra store petroleumsmotorer dels ved Raunsø, dels i Hinkbøl Mose, og som producerede lange, tørre elefantlorte, – det var i hvert fald, hvad de mindede mig om, indtørrede elefantlorte! For dem havde jeg læst om og set billeder af i Ingvald Lieberkinds *Naturens Verden*.

Det lille solsystem, Nørregaard, dannede midtpunkt for en vandring af satellitter, der kom og gik. Mælkekusken var den sikreste, først

var det Hans *Ivsen*, der i virkeligheden hed Jensen, men som af en grund jeg ikke husker altid blev kaldt Ibsen, der havde mælketuren med sine egenrådige jyske heste, og det fortaltes at Karen derhjemme var ligeså egenrådig, så Hans vist ikke fik, hvad han kunne spise, og at han i øvrigt samlede alle genstande op, der måtte være tabt i vejsiden, for noget kunne de vel bruges til. Siden blev det Gunnar Vognmand, der kørte mælkerute i sin Bedford og svang jungerne op i hovedhøjde dag ind og dag ud, hvis det da ikke var hans bomstærke hjælper Henry, der havde tjansen. De var også det makkerpar, der afhentede slagterisvin og simpelthen greb det firs kilo tunge kræ i ørerne og med en rundpind under bagkroppen satte ham op på ladet til de andre skrigende ofre for dansk landbrugs succes med eksport af bacon til England.

Landpost Villy var næsten lige så trofast som mælkekusken, skønt han dog sprang over om søndagen, han ordnede selv indbetalinger og udbetalinger, hvis vi havde travlt i marken. Slagteren fra Vejrup kom også ugentlig, ligesom fiskemanden fra Esbjerg, og så var der med længere intervaller børstemanden, uldkræmmer, repræsentanten fra Holst maskinhandel i Gørding og fra traktorfirmaet Fridjof Jensen i Esbjerg, konsulenten fra landboforeningen, værktøjsbilen fra Harald Nyborg. Dyrlægen, først Hansen, siden Nielsen, hørte også til de faste gæster, selvfølgelig sammen med *æ kunsti' dyrlæge* – også kaldet inseminøren, der med pipette og sære glassystemer forrettede tyrens ærinde hos de kvier og køer, der var *tyr gal!* Kontrolassistenten kom også, det var ham der gerberede og derved målte fedtprocent og ydelse hos vore 24 malkekøer. Det var ham, der skrev sære ting og underlige gerninger på de små tavler over køernes båse.

Der var også mærkelige gæster. For det første kom der jævnligt såkaldte landstrygere, som bad

*Dyrlæge Knud Erik Nielsen på arbejde på en Grimstrupgård omkring 1960. Dyrlægen har assistance af en amerikansk dyrlægestuderende.
Foto i Grimstrup Lokalarkiv.*

om lov til at overnatte i laden. De fik et måltid mad og en madpakke til flere dage, og efter at far havde inddraget tændstikker og fyrtøj, så fik de anvist leje i halmen. En af dem spillede harmonika, en anden tværfløjte som tak for mad. En tredje vrøvlede bare, men de blev alle modtaget med gæstfrihed og behandlet med værdighed. Min mor og far var helt enige om at de skulle behandles som mennesker, og så sagde min mor nogle forblommede ting om »*djer ulyk'le liv*«.

Den anden ufatteligt mærkelige gæst var kartoffelkogeriet. Vi havde flere tønder land med såkaldte foderkartofler, som egnens unge piger og knægte blev engageret til at samle i kurve, som min far og tjenestekarlen så tømte op i vogne. Så nogle skønne dage i oktober lå de der, egnens unge piger, med rumpen i vejret og samlede kartofler, så det var en ren fryd. Det var for resten nogle af de samme unge, primært fra husmandshjemmene, der stod til rådighed ved roehakning, høbjergning og så videre, når de lidt større landbrug havde brug for dem. Det gav dem en skilling i foret, ligesom de soldater, der

blev hentet på Varde Kaserne til roehakningsmanøvre, fik sig en ekstraskilling på lommen.

Når kartoflerne var samlet i kule indtraf en morgen det mærkeligste, jeg næsten synes jeg har oplevet. En kæmpegestalt på tre vogne kom sejlene efter David Brown-traktoren ned ad bakken ude ved svinget, hvor vore marker stødte op til Magnus Jepsens yderste agre. Kartoffelkogeriet bestod af flere kæmpestore kedler monteret på en jernramme på hjul, ligesom der var en stor dampmaskine på hjul samt endelig en tankvogn med dieselolie. Hele dette monstrøse fabriksanlæg af et kogeriet blev altså kørt fra gård til gård, og når jeg tænker på det, forstår jeg endnu bedre Johannes V. Jensens fantastiske skildring i »*Wombwell*« af den virak og forstyrrelse, menageriet Wombwells ankomst til en lille by i Himmerland skaber. Sådan havde jeg det med kartoffelkogeriet, der var højere end mønningen på stuehuset og forsynet med enorme rør og ventiler, som nu og da lukkede damp ud, der kunne skolde enhver til døde, hvis man uopmærksomt havde placeret sig under venti-

len. Det var en dag med fantastisk leben, og jeg elskede de nykogte kartofler, ligesom jeg elskede den snak og selskabelighed som fulgte med kartoffelmenageriet. De kogte kartofler, tons efter tons, blev dernæst stuvet ned i en aflang jordsilo og dækket med halm og jord. Hermed var værdifuld foder sikret til vore cirka 100 fedesvin, der virkelig blev fede af den koncentrerede kartoffelmad, men sådan ville englænderne godt have det på det tidspunkt. Og for resten kunne vi også selv lide solid, stegt flæsk med persillesovs.

Brugsens varetur må have sin egen historie, den var én af de tilbagevendende begivenheder, man glædede sig til, for det var en fest at få lov til at hjælpe med at pakke ud. Cirkelkaffens negerpige, Vanillemanden, Richspakken, Davregrynenes havreaks, Safirmels stilrene pakke. De er logoer, prentet i min hukommelse og knyttet sammen med den forjættede duft af kaffe, kanel og ost. Det bedste ved varerne var samleobjekterne: Richs-billeder til de flotte albums, siden fodboldspillere på Foska-pakker, men lad mig dvæle ved Richs, kaffetilsætningen, som endnu i 1950'erne og langt op i 1960'erne var fast ingrediens i kaffelavningen, hvor det indlagte billede var en skat uden lige, som kunne udgøre det for et bytteobjekt, der gjorde én betydningsfuld i nabobørnenes øjne.

For nogle år siden genfandt jeg de gamle albums i en kasse: Askepot, Snehvide, Peter Pan, Bambi, Pinocchio, Lady og Vagabonden, jo, Disney-koncernen havde længst meldt sin ankomst og lancerede sig *multimedialt* gennem Richs, når en ny storfilm var ankommet i biografene. Men det var Disneys *Fra naturens hverdag efter Walt Disney's dyrefilm* fra 1958, der stak dybest. Billederne og albummet havde ledsagetekst af Ingvald Lieberkind, og de formede, tror jeg, en gigantisk udlængsel hos mig. Her fortæltes i billeder og lettilgængelig tekst om de afri-

kanske savanner, nordamerikanske prærier, bæverdalen i Canada og det skjulte liv i Arizonas ørken. Da jeg genfandt dette album og bladrede, vidste jeg præcist hvad næste side, næste sætning, næste billede ville bringe, for jeg befandt mig igen på den grønne *klynekasse* med mit album og vibrerende sanser.

Albummet rummer simpelthen en del af min grundlæggende verdensopfattelse! Da jeg med min familie for nogle år siden drog på en drømmesafari på blandt andet Masai Mara sletten i Kenya, vidste jeg præcist, hvad vi i hvert helst fald skulle se: En gepard i en bestemt position, en hanelefant, der trompeterer, løver ved et bytte med hyæner, sjakaler og gribbe omkring. Det lykkedes for os. Blandt mange andre kolossale naturoplevelser. Men stor var min genkendelse, da jeg bagefter fandt det gamle album og her genkendte det, der havde været med til at styre mine safaridrømme: En gepard i den der bestemte positur samt de andre scener, der lige siden dengang har været fikseret på min indre billedskærm.

Mine drengedage derhjemme på Nørregaard havde måske sine højdepunkter i mors varme køkken, på den grønne *klynekasse*, hvor jeg sad på en pude tæt ved det store komfur, der havde dyremotiver prentet på lågerne og en altid nypudset messingring rundt omkring sig. Hjemmets tryghed, men også »længsler tog over bølger blå«! Her gav en såkaldt skomagerlampe med hvid skærm mig lys til at læse og se billeder. Her tyggede jeg dagligt dagbladet Vestkysten. Her slugte jeg FDBs medlemsblad Samvirke og Familie-Journalens rejseberetninger, skrevet af Falk-Rønne, Bitsch og Bjerre, der havde besøgt hovedjægere på Borneo, kannibaler på New Guinea, buskmænd i Kalahari, aboriginer i Australien, mongoler i Manchuriet, nomader i det lykkelige Arabien, indianere i Amazonas, fangere i Thuledistriktet, mau-mau-krigere og

stolte masaier i Østafrika. Jeg slugte disse fantastiske beretninger, som jeg slugte Lieberkinds historier fra naturens forunderlige verden. Det pumpede af længsel efter det, som disse pionerer havde set. Det globale eventyr var i høj grad integreret i min lokale lilleverden, ført derind af Lieberkind, Falk-Rønne, Det Bedste, naturfilm i biograf og forsamlingshuset:

*»Lynged sused, og skyen gled,
udflugtslængsler i hjertet sved.«*

(Jeppe Aakjær i Ole sad på en knold og sang.)

Køretur i Mercury

Mine forældre havde på et tidspunkt investeret i en stor, stærk bil af amerikansk oprindelse, en Ford Mercury, der havde tilhørt en velhavende dame af det højere borgerskab i Esbjerg, men som nu var kommet i landbotjeneste. Bilen, der havde en såkaldt V8-motor, havde kræfter som en traktor og pæn frihøjde, så den kunne forcere skovveje og vejene ud til *æ vestereng* ved Sadderup bæk, hvor halvdelen af ungkreaturerne var på sommerpension, mens den anden halvdel græssede i gårdens andet engstykke nede i Hinkbøl mose. Disse halv våde enge med bække og vandløb rummede fantastisk natur, dels i form af planter og blomster som ikke fandtes på de dyrkede højmarker, dels i form af padder, snog, hugorm samt fugle i mængder: Storken var her af og til, viber, grågæs, hejler, regnsøver, rødben, krikænder var her ofte, ligesom gigantiske flokke af stære undertiden slog sig ned for at mæske sig i stankelbenslarver og hvad der eller fandtes i spisekammeret.

Det hørte til mine absolutte pligter hver anden dag at cykle turen til Hinkbøl for at pumpe vand og tælle kvierne for så at fortsætte den ret lange vej til vesterengen, hvor dyrene heldigvis kunne drikke ved vandstedet til bækken, så vi slap for at pumpe, men stude og kvier

*Grimstrup Forsamlingshus som det så ud for restaureringen.
Foto i 1970'erne af Historisk Samfund for Ribe Amt*

skulle tælles og beses. De fleste søndage slap jeg for cykelturen, for vi kørte søndagstur i Mercury'en så ofte det kunne lade sig gøre. Turen var ikke lang i kilometer, men dyb i lokalhistorie, for når vi havde beset avlen og kreaturerne på egne jorder, så fortalte min far os frem i resten af sognet, hvor gård efter gård, søndag efter søndag, blev udsat for lange fortællinger og vurderinger to-tre slægtled tilbage og med adskillige omveje og sideblikke til de nuværende gårdfolks søskende, relationer og skæbner her i livet. Det lokale solsystem og dets relationer blev bekræftet på den måde, for sådan og sådan hang dette og hint sammen. Vi børn blev fortalt ind i den lokale krønike og ind i det rige og de traditioner, vi var arvinger til, for den landbo-kultur jeg er vokset op i, havde ingen forestillinger om fraflyttere, kun om de fastboende.

Da jeg for omkring femten år siden læste den walisiske forfatter Bruce Chatwins forunderlige bog, *Songlines* fra 1987, der på dansk hedder *Drømmespor* (1989), blev jeg ramt af hans paradoksale skildring af den australske urbefolkning *Aboriginals*, der bevæger sig gennem landskabet efter såkaldte drømmespor eller *songlines*, som

Richsbilleder og album var et vigtigt samleobjekt i barndommen i Grimstrup.

Foto Olga Pedersen.

de både mentalt og fysisk opfatter, og som er de spor og veje forfædrene har tilrettelagt for dem, og som de selv skal synge, drømme og fortælle videre til næste generation, for disse veje og dette landskab bliver til for dem og fastholdes i sangen og fortællingen. Der er meget, meget langt fra aboriginals i Australien til de stovte og rationelle danske andelslandmænd i 1950'erne, men den dybe *fortællingen* næste generation ind i landskabet havde de dog tilfælles!

Min far elskede dette landskab og han elskede at fortælle det! Det var ikke nogen værdifri fremstilling, for de der havde orden ude og inde var en slags helte, mens der også var folk som, i hvert fald ifølge min far, burde have været noget

andet end landmænd. Man kendte nok sine pappenheimere på evnen til at arbejde og til at sørge for marker uden kvikgræs, gåsefodsmelder, pileurt eller andet kram. Roemarken var ofte det vigtigste visitkort. Var rækkerne lige, og var roerne rene for ukrudt? Agrene var ikke bare produktionsanlæg, men visitkort for husbondens virke som haven var det for husmoderens evner og dermed omdømme.

On the street of Grimstrup

Mærkeligt som tingene hænger sammen! Mine forældre var ikke særligt orienterede mod Esbjerg, men mod Varde der var den foretrukne handelsby sammen med Bramming. Esbjerg var forkert, for

stor, for socialdemokratisk og for arbejderpræget, mens Varde var den gamle, klassiske købstad, hvor de handlende var vant til at leve af egne bønder, så derfor følte man sig velkommen og skulle ikke frygte 'smarte' ekspedienter, der rynkede på næsen af vore bondske manerer. Nørregrimstrup var stærkt orienteret mod Varde og har altid været det, mens mange i Grimstrup by var orienteret mod Esbjerg, dels fordi nogle arbejdede der, dels fordi hovedvejen jo i lige linje forbandt landsbyen med den store by.

Da den såkaldte strukturreform trådte i kraft pr. 1. januar 2007 og Helle Kommune skulle lægges til Ny Varde Kommune, fremtvang en uenighed i området en lokal folkeafstemning om tilhør til Esbjerg eller Varde. Resultatet blev en deling af Grimstrup Sogn, så Nørregrimstrup, Roust, Knoldeflod sammen med annekssoget i Rousthøje fastholdt Varde Kommune, mens Grimstrup by og dermed middelalderkirken blev til Esbjerg Kommune. Sognet eksisterer endnu, men er altså delt på to af de nye kommuner. Jeg skal indrømme, at jeg finder afstemningen og beslutningen latterlig og helt ude i hampen, men samtidig repræsenterer den altså en gammel modsætning mellem os ude i *æ nrørebby* og de, der følte sig lidt nærmere de nye tider i Esbjerg.

I min barndom i 1950'erne var der imidlertid hverken en Helle Kommune eller strukturreformationer. Vi boede på Nørregaard, Aarrevej, Grimstrup Sogn, Grimstrup Kommune, Skads herred, Varde politikreds, Ribe amt, Ribe Stift, Vestjylland, Jylland, Danmark, Skandinavien, Norden, Europa, NATO, FN, Jorden, Verden, Solsystemet, Universet, som jeg har skrevet med sirlig skrift foran i min læsebog, og med den adressemarkering var man jo da ligesom dækket ind, og der er jo ingen tvivl om at dette var, er og forbliver centrum. Herfra min verden gik og herfra min verden går.

Grimstrup bestod stort set af to rækker huse langs Hovedvej 1. Kom man ad hovedvejen fra Endrup, ja, nu ville man sige fra Kolding, men det ville lyde som blær i min barndom, så derfor sagde vi Endrup eller eventuelt Vejrup! så altså, kom man fra Endrup, blev man modtaget af gårde på begge sider vejen, solide rødstensbygninger alle ejet af gode landmænd med efternavnet Hansen. Dernæst gik vejen fra til højre mod Aarre og Roust og altså ud mod os, men den sidevej lader vi ligge lige nu. For nu fulgte byens huse, butikker og småerhverv. På højre side lå dyrlægens hus, sparekassen, hvor jeg legede med Jørgen, Jens Barbers hus, Johanne Hjerrilds hus, der siden blev købt af Katrine og Laurids, så kom Villy Tømrer, skolen med sin sportsplads og adgang til kirkestien bag om husrækken. Nogle af byens huse havde lidt ekstra køkkenhave her mellem kirkedige og skolens sports- og legeplads, for der var afsat jord til en berammet udvidelse af kirkegården. Så fulgte en lille sidevej med nogle få lidt nyere huse, hvor murer Laursen boede i et og sygeplejersken i et andet, mens blandt andet Katrine og Søren Peter byggede deres rentierhus her i rækken. Så når vi frem til præstegården med den gigantiske blodbøg i haven, hvor først familien Salomonsen, senere Paulsens familie residerede, og dernæst kommer Alfred Jørgensens hus, hvor efter byen faktisk tyndede ud i den side.

På den anden side lå Brugsen med sine lange lager- og bagbygninger, hvor uddelerens søn, Torben, og jeg spillede fodbold i bagbutikken, Tottenham mod Real Madrid, og hvor et trinbræt gjorde det muligt at ind- og udlæsse foderstof, dernæst et hvidt hus som blandt andet en tid var bageriudsalg, smedjen, hvor gavlen poetisk fortalte: Grimstrup Olie Luft Vand – så kunne det jo ikke gå helt galt! Så fulgte det røde ishus, hvor vi hang ud i en lille læbygning om aftenen, Simon Jørgensens store villa, missions-

huset, hvor Callesen boede ovenpå, cykelsmed, Gunnar Vejmand, hvis søn Robert i mange skoleår var min gode ven, og dernæst Lauge og Sines hus. Bag Brugsen lå der et par huse, Hans Krarups lillebil, hvor den rare Dres Vejmand boede til leje, en tidligere skole, endnu et par huse, hvor blandt andet Marinus boede, som regerede i Brugsens foderstofhandel. Det var vist alt. Lidt længere ud mod Raunsø spredte gårdene sig igen, hvor Mathiesen og Thøgersen-familien blandt havde hjemme, ligesom der lå et par huse. Oppe ad bakken langs hovedvejen lå Gunnar Vognmand og Gydas hus, Petrea Vejmands og et par stykker til, men ellers var landskabet domineret af gårdene, hvor til der nogle steder knyttede sig et aftægtshus.

Nu havde jeg nær glemt forsamlingshuset og frysehuset, der lå sammen op mod kirkegårdsmuren, der hvor kirkestien begyndte og hvor Aarrevejen spaltede sig ud fra hovedlandevejen. Vi havde boks i andelsfrysehuset, den lille gule bygning, der krykkede sig mellem sparekasse og forsamlingshus, og her skulle man huske nøglen til boksen, hvis man blev sendt afsted efter en pose med hjemmelavet medister eller hvad det nu kunne være, der kom på menuen.

Hjemmeslagtningen var i øvrigt altid en dramatisk festdag, for når Marinus Slagter fra Vejrup, senere blev det Edvard, ankom med sit knivsæt var den udpegede gris' dage talte. Delinkventens jammerlige skrig blev hørt, men her var ingen nåde. Ud i gårdspladsen måtte han, den arme, med reb om snude og fars faste greb i halen. Dernæst fik han snore om benene, som vi børn skulle holde fast i, for når han blev stukket med Marinus' store kniv, sprællede han helt tosset. Når blodet fossede fra det dybe stik i struben, var min mor klar med det store fad og mine søstre blev sat til at røre, for blodmassen rørt op med rugmel sikrede én af årets umiste-

lige delikatesser: Blodpølser eller sorte pølser! Åh, blot tanken om en sort pandekage drysset med kanelsukker og søbet ind i sirup får min tunge til at klikke og klukke af erindret fryd. Efter slagtingen blev grisens torso korsfæstet på en stige, hvor han så kunne hænge til tredjedagen, hvor han ville genopstå som kød, for nu skulle parteringen ske og kødpakkerne blev sirligt påskrevet og ordnet i den særlige indfrysningboks i frysehuset. Så meget nyt kød til indfrysning fik kompressoren til at sukke og hvæse meget mere end sædvanligt, så når vi på vejen til skole passerede ad kirkestien, kunne vi næsten fornemme vægten af al den gode kød-mad derinde.

Frysehuset er forlængst udkonkurreret af de private kummefrysere, ligesom andre fælles faciliteter er forsvundet ind i fortidens glemsel. Det må således være næsten umuligt at forstå for den unge generation, der nu lever med mobilen i lommen, at vi havde partstelefon på de fleste af gårdene. Vi havde nummer 39 y mener jeg, mens henholdsvis Magnus og Søren Peter havde 39 x og 39 z. Vi delte altså et abonnement og kunne i princippet aflytte hinandens samtaler, for det var samme telefonlinie blot delt ud på tre indgange. Når der skulle ringes foregik det ved at tage det store sorte bakelitør fra dets krog, så skulle man dreje det lille håndsving et par omgange, hvillket gav kontakt til Astrid på centralen. Skulle man videre til et fjernmål så som Kolding eller endog min mors kusine i Hellerup, nemlig billedkunstneren Gudrun Poulsen, så hed det mellembys, men de fleste samtaler var lokale, og Astrid på centralen vidste som regel, hvor dyrlægen var, og hvor længe han ville være optaget af denne eller hin kalvefødsel. Astrid havde også styr på doktor Karkovs ruter, når han var på hjemmebesøg, og hun kunne eventuelt skynde på ham, hvis noget hastede et andet sted.

Jeg har ofte stået og lyttet til de store telefonpæle, der rejste sig som landskabsskulpturer langs de fleste veje i den tids landskab, og forestillede mig, jeg kunne lytte hele vejen til Amerika, for jeg vidste der var en snedig forbindelse hele vejen til Edmonton i Canada, hvor min morbror boede, og han havde en gang telegraferet helt derovre fra. Jeg forestillede mig i det hele taget som barn at telefontrådene var sådan en fortryllet vej, man kunne følge helt til verdens ende. Måske forudså jeg internettet uden at vide det!

Frysehus og telefonpæle er forsvundet, elmasterne af træ med hvide porcelænsklokker og tråde, der sang i vinterkulden, er væk sammen med de karakteristiske transformatorårne. Men forsamlingshuset står der endnu og er endda i god gænge. Jeg har været der for nylig og selvfølgelig er der ændringer, men de er ikke voldsomme. *Æ stur sal og æ lille sal* er opretholdt, ligesom scenen, hvor jeg har deklameret og ageret i flere roller i dilettantforestillinger, stadig er der. Gymnastikribbene langs den ene væg er væk, for Helle Hallerne har forlængst – sammen med skolernes gymnastiksale – taget behovet for foreningsgymnastik bort fra huset. Desuden er den store kakkelovn, der stod for enden af store sal og blev næsten rødglødende, også for længst erstattet af fornuftige pladeradiatorer langs væggene. Forsamlingshuset rummede de lokale fester, foredrag, gymnastik, møder, optræden, ligesom skolen altså brugte den til gymnastik og boldspil.

Jeg glemmer aldrig de store juletræsfester, som blev holdt på 5. juledag, for vi skulle have en pose af julemanden, men jeg var hunderød for ham, også selv om min mor måtte berolige mig med, at *det er da bår Ibsen*, ligesom jeg i øvrigt var hamrende genert og *fjale*, når jeg var med mor og far i forsamlingshuset. Jeg syntes faktisk ikke jeg kendte nogle af de tilstedeværende, og dog

var det lutter kendte mennesker fra lokalområdet, der mødte frem, men i dagens anledning var de vaskede og i fint tøj, så jeg kunne faktisk ikke altid kende dem! Herregud! Jeg kendte jo knap nok mænd som Eske, Hajse, Johannes Hansen og Hans Hjerrild, når de ikke havde kasket på! Ligesom det var sjældent jeg så konerne fra den østlige del af byen uden tørklæde om hovedet. Dem ude fra vores egen *byylav*, Rigmor, Katrine, Else, Margrethe, Ditte, Ingerlise med flere, kendte jeg bedre igen i fint tøj, for de var jo med ved de jævnlige mejeriudbetalingsfester, der blev holdt på skift mellem gårdene, så den brune kuvert med kontanter for leveret mælk kunne overrækkes behørigt. Men ellers var de jo også til dagligt ikklædt det rituelle tørklæde, det fine, der skulle holde på permanentkrøllerne, det grove, der skulle beskytte håret mod lugten fra koens flanker, når pattekopperne skulle sættes på koen for morgen- og aftenmalkning.

Ved festerne i forsamlingshuset skulle vi børn altid tvinges til at danse forskellige selskabs- eller folkedanse og jeg hadede en tid lang den nærkontakt til piger, der kom ud af det. Nå, det er gået over siden! Forsamlingshuset var også stedet for foredrag i Aftenhøjskolen, Jagtforeningen eller Ungdomsforeningen om vinteren. Jeg var ofte med og var man heldig, var der smal-film eller lysbilleder på programmet. Jeg elskede jagt-, rejse- og naturfilm, mens jeg hadede foredragsholdere som Jørgen Bukdahl, der talte længe og salvesfuldt om emner, jeg ikke forstod en rygende bukseknep af.

Grimstrup Krat havde også et forsamlingssted, først på den såkaldte festplads, der nu er helt forvitret, dernæst på sportspladsen, man fik tilladelse fra skovriderembedet til at anlægge i menighedsrådets og kirkens skovparcel, mod at man plantede et stykke af tilsvarende størrelse vest for præstegården, for Grimstrup Krat er underlagt fredsskovforpligtelse som betyder at

her skal råde højstammet skov til evig tid. På denne dejlige sportsplads blev der holdt sports-turneringer med håndboldturneringer og ishuse. Der blev holdt spektakulære skovboller, som Robert og jeg, mens vi endnu var for små til at interessere os for på regulær vis, nød, fordi vi så kunne samle flasker i massevis med salg for øje morgenen efter. Det var for resten også på sådan en flaskesamletur, Robert, der på visse områder var mere fremmelig end jeg, præsenterede en sær, slasket ballonting, der lå henslængt i skovbunden, som en såkaldt *franskmand*. Lad mig blot indrømme det her mere end 50 år senere. Jeg kunne ikke se pointen! Jeg anede ikke, hvad han talte om eller hvad det var for en slimet ting!

Pigtråd i ålbæk og aladdins hule i Africano

Jeg er født midt i det 20. århundrede, i juni 1950. Det er et privilegium, især når man er opvokset på landet, for så fik man dette landskab og denne rytme med i bagagen, men også fordi man så blev *teenager* i 1963. Og 1963 var året, hvor The Beatles slog igennem, både på verdensplan og i min landsby i Vestjylland.

Lyden og smagen af noget nyt og helt forskelligt fra det hverdagskendte, noget der endnu ikke var formuleret, ramte os som elektriske stød i kroppen. Erfaringer fra store, fremmede steder, byer som Liverpool og London, slog ned i vores fantasi. De blev formidlet gennem ældre B&O-radioer i de sene timer. Radio Luxembourg strømmede over med følelser fra engelske storbyer i de små, klamme drengæværelser, som var beklædt med bløde masonitplader. Hvordan disse lyde fra Liverpool nu ellers forbandt os gutter, for eksempel Kurt og jeg, men også Henning og Carl Erik, véd jeg ikke sikkert. Måske var det noget med piger! Men Korskroen eller Endrup Møllekro, som ellers var stederne for bal med bajere og Elite Kvartettens schlage-

re, fik konkurrence fra den ny musik, og blandt andet forsamlingshuset i Ålbæk specialiserede sig i pigtrådsboller. Der var gang i den, skulle jeg hilse og sige! Med forbløffende store bands som Lollipops, Defenders, Hitmakers, Red Squares, Hep Stars. Siden begyndte vi at gå udenom den lokale barber, så håret snart kravlede ned til kanten af ørerne og blev langt i nakken. Beklædningen forvandlede sig lige så hurtigt pengene tillod det. Beatlesjakker uden krave samt 'pigtrådsstøvler'!

De nye lyde satte sig som særlige steder og spor i kroppen, og der kom billeder på. Engelske beatblade med billeder, som kunne klæde vore vægge og præge drømme. Filmen »*A Hard Day's Night*« kom til Esbjerg. Og jeg turnerede aften efter aften til lærredet. Optagetheden af det nye fænomen blev en trussel for deltagelsen på det lokale fodboldhold i Endrup. Der var vi vist ellers Pelé, Puskas og Eusebio, som de store boldhelte hed dengang, men nye stjerner blev tændt i vore øjne, så vi svigtede efterhånden fodbolden, gymnastikken, ungdomsforeningen. De fremmede sange gjorde ikke bare min generation habil til engelsk. De bragte os steder hen, forbandt os med erfaringsverdener, som vi ganske vist aldrig *konkret* havde været i, men som vi nok havde set. Vi var uden at vide af det ved at lade os indrullere i en kulturrevolution. Vi lod os væve ind i mønstre, som var langt større og mere omfattende end det, vi kendte eller havde forudsætninger for at forstå med andet end følelserne, der til gengæld var spændte til et bristepunkt.

I den kulturkreds, min landbofamilie var del af, var den store by Esbjerg ikke stedet, man kom meget. Men pigtråden og beat'en foregik der, i beattemplet Africano. Der kom Peter Belli og Red Squares og piger, der lignede marcipan. Der måtte man være med og være ordentligt vasket og indsmurt i deodoranter, for på danse-

gulvet med svajende, højhælede støvler og lokkende feer måtte svedporerne under armene ikke springe med det stykke 'kulturgoods', man som bondebarn altid havde med sig, nemlig lugten af ensilage, gris og ko.

De beatleomaniske lyde og billeder trængte på magisk vis ind i porer og sprækker, ind i *mind and body* hjemme i Vestjylland. De fortolkede nogle sider af den kropslige uro, vi selvfølgelig ikke var hverken de første eller sidste i historien, der har følt. Men vi var åbenbart beredte til at lade os forskrive på stedet, eller *fra* stedet, til toner og rytmer, som var fremmede og forskellige fra det kendte. Og som derfor lokkede så stærkt.

Det forunderlige er, at vi var titusinder, der samtidigt blev draget af det fremmedes magi, alligevel var vi også hver for sig og alene. En rejse i tid og rum tog fart, der aldrig kan gøres om eller fortrydes. Lillebysamfundets steder og netværk var blevet for trangt og mistede sin betydning som udfoldelsesrum blandt andet for mig. Mediernes omfattende netværk bjergtog til gengæld. Dette begær efter nye tider og steder, de fascinerende muligheder kom til at præge min vej ud af den besværlige og kejtede provinsdrengekrop. Konkret var det rygproblemer, som fik mig til at følge en anden vej end landbokulturens dannelsesvej, men i et større perspektiv var det den ny tids muligheder, der bar mig og tusinder af andre ud af de hundredvis af Grimstrup'er, der ligger derude.

Det er underligt at en række valg, man tog undervejs, tog tusinder af andre unge også. Før man vidste af det, var man bybo med en bybos vaner. Det har ikke blot været en ydre geografisk bevægelse, men mere en psykologisk rejse. Og de landlige erfaringer, den høje himmel, den bløde mørkning, stedets lugte? De er aldrig helt forladte. De hviler indeni, dybt i mig et sted bor der stadig en dialekttalende bondedreng, som

genert vender tærne indad og krammer sine svedige hænder. Det var ham, det *er* ham, der skridtede af i sine nye gummistøvler af mærket Tretårn, og som forsøgte at holde trit med sin faders solide bondeskridt. Der ligger et bånd med en bred, drævende og cirkelende sprogtone derinde, der er helt forskellig fra den 'fine', akademiske artikulation, som det ydre menneske, der også er mig, betjener sig af.

Tilpasset?

I løbet af 1960erne tilpassede den danske befolkning sig en ny situation, hvor erindringen om den påtvungne puritanisme skulle slettes af tavlen med varmt vand i hanerne i alle badeværelserne, charterrejser til sol- og cognackysterne, week-ends, biler, P-piller, TV og rockmusik. Med lønstigninger, svulmende skattetryk og inflation. Dyder som tilbageholdenhed og sagtomdighed blev nærmest grinagtige, og en række traditionsbærende livs- og kulturformer blev efterladt som noget tungt, klæbrigt stads. Det nye, hurtige samfundsmønster fik dermed også konsekvenser for det folkeligt-nationale livssyn, der netop var præget af landbrugets, håndværkerens og arbejderens kultur- og traditionssammenhæng.

Modtagelsen af Marshall-hjælpen, tilslutningen til NATO, siden EF, markerede nogle ændrede synsvinkler ud mod verden. På det indenrigspolitiske område blev den almindelige folkepension vedtaget, som brød med gamle principper. Ligeledes udbyggedes et moderne uddannelses-system i 1960erne. Og en kommunalreform, der trådte i kraft april 1970, ændrede de lokale styreformers.

1960erne blev hus- og haveårtiet i Danmark. Som en ikke uvæsentlig del af velstandsboomets opførtes mængder af enfamiliehuse. Nye satellitbyer indtog deres baner i ringene om de gamle bykloder, og rækker af bynære landkom-

muner gennemgik en forvandling fra landsogn til forstad. Vi blev pendlere mellem fritidsliv og arbejde, mellem indkøbssted og sovested, lidt mindre stedbundne.

Grimstrup er ikke længere en lille, landlig båndby langs hovedvejen mellem Kolding og Esbjerg. Grimstrup er en attraktiv forstadsbeboelse til Esbjerg, hvilket de mange store villaer i området mellem den gamle by og det smukke skovbryn til Grimstrup Krat vidner om. Grimstrup er populær, bynær, tæt på motorvejen, som nu skærer sig gennem landskabet sydvest for *æ vesteræng*. Men Grimstrup er ikke længere en serviceby for de lokale, om end en enkelt dagligvarebutik dog trives og endda har et godt udvalg af daglige fornødenheder. Grimstrup er stort set en ren beboelsesby, der skal hævde sig på sin beliggenhed og sin lokalhistorie, for tilflyttere elsker at kende til historierne om kampdiget, baunehøjen, adelgrøften, til kirkens historie samt til historien om gårdene og livet på gårdene dengang, der var bønder til. Og det var der faktisk lige for lidt siden!

Et sæt af kultur- og værdisyn blev slidt op. Nye sædvaner blev dominerende, som byggede på øget social mobilitet, udearbejdende familieliv, pengestrømme, industrielle løsninger, institutionalisering, professionalisering af en række pleje- og omsorgsfunktioner. Et nyt livsmønster, der bygger på forbrug, havde besejret det gamle nøjsomheds- og selvstændighedssamfund.

Tilbage i bunden af plovfuren ligger Grimstrup som erindring og som figur i min bevidsthed. Er sådan en provinserindring godt eller skidt? Eller er den med til at gøre indstillingen til tilværelsen hypermoderne? Svaret suser sagte i egekrattets smukke skovbryn bag det hus, som har erstattet det, min farbror Carl boede i. Grimstrup – *you are always on my mind*.

Johs. Nørregaard Frandsen, Lindealle 17, 5230 Odense M, født 1950 i Grimstrup sogn. Magister i Nordisk sprog og litteratur. Instituttleder ved Institut for Litteratur, Kultur og Medier, Syddansk Universitet. Har skrevet artikler og afhandlinger i tidsskrifter, årbøger m.v. Har udgivet eller været medudgiver af en række bøger, blandt andet: Den centrale periferi (1994), Præsentationen: Dänische Gegenwartsautoren (1995), Jyllandia Daisyländ. Havet Landet Byen (2001), Tarup-Paarup: Analyse af en forstad (2002), Danske digtere i det 20. århundrede, I-III (2000-02), Dansk landbrug set fra luften (2004), Religion i sproget (2005), Tre jyske tenorer. Jeppe Aakjærs, Johannes V. Jensens og Thøger Larsens lyrik (2008), Landmåleren. En bog om Knud Sørensen (2008). I 2008 udkommer Som dybest brønd: Jeppe Aakjærs lyrik. Foredragsholder. Klummeskribent i Kristeligt Dagblad.